

Tám phố Sài Gòn xưa

Trần Hoàng Vy

1.

Trong một lần “trà dư tửu hậu” có đủ các tay văn nghệ sĩ của cả ba miền nước Việt ở 81 Trần Quốc Thảo (Trương Minh Giảng cũ), một anh bạn bỗng cao hứng ngâm mấy câu thơ “Sài Gòn đi rất chậm buổi chiều/ Cánh tay tà áo sát vòng eo/ Có nghe đôi mắt vòng quanh áo/ Năm ngón thơ buồn đứng ngó theo...” (**Tám phố Sài Gòn**, Nguyên Sa), rồi đặt câu hỏi với mọi người: “Theo nhà thơ Nguyên Sa, thì Sài Gòn có... tám phố, vậy mấy ông ở Sài Gòn lâu năm có biết đó là tám phố nào không?” Cuộc cãi vã, tranh luận ì xèo nổ ra, nhưng rốt cuộc cũng chẳng ông nào, bà nào, xác định đủ Sài Gòn có bao nhiêu phố?...

2.

Khác với Hà Nội xưa được mặc định với 36 phố phường và gắn với cái tên “Hàng” như Phố Hàng Bạc, Hàng Thau, Hàng Đào... Sài Gòn được thành lập từ năm 1698 với tên là Phủ Gia Định, và sau này trở thành “Đô thành Sài Gòn”, thủ đô của Chính quyền Việt Nam Cộng Hòa và từng được mệnh danh là “Hòn ngọc Viễn Đông”, song cũng chẳng có quy định nào về phân chia cụ thể từng phố, ngoại trừ khu vực tập trung về văn hóa và giải trí ở quận Nhất, bao gồm các con đường lớn như Bonard (Lê Lợi), Tự Do, Nguyễn Huệ, kéo dài từ rạp Rex đến chợ Bến Thành và nhà ga xe lửa thời bấy giờ, là những địa điểm tấp nập nam thanh, nữ tú, người dân khắp nơi đổ về dạo chơi mua sắm vào mỗi chiều Thứ Bảy, Chủ Nhật, thời bấy giờ, và đó cũng là khoảng thời gian mà nhà thơ Nguyên Sa sáng tác bài thơ “Tám phố Sài

Gòn” (khoảng cuối thập niên 1960, đầu thập niên 1970). Bài thơ được ông Nguyễn Đình Vương đăng trên báo Văn, tờ tạp chí có uy tín nhất về văn học lúc đó ở miền Nam.

Bài thơ “Tám phố Sài Gòn” được tiếp nối với khổ đầu mà anh bạn văn nghệ vừa ngâm nga là “Sài Gòn phóng solex rất nhanh”, rồi ở khổ thứ ba là “Sài Gòn ngồi thư viện rất nghiêm”. Đây là “Thư viện Quốc gia” nằm ở đường Gia Long (nay là Lý Tự Trọng), thu hút rất đông những người trí thức, sinh viên, học sinh đến đọc sách và cũng là thú vui thanh nhả của người Sài Gòn. Ở khổ thơ thứ tư, Nguyên Sa viết “Sài Gòn tối đi học một mình”, chỉ về thời gian, và chắc nhắc đến các lớp học ngoại ngữ, vì lúc đó Sài Gòn rất ít nơi học thêm và cũng ít người học thêm.

Rồi ông chuyển sang “Sài Gòn cười đôi môi rất tròn”, “Gối đầu trên cánh tay”, “Sài Gòn nắng hay Sài Gòn mưa”... là những trạng thái tâm lý tình cảm của những con người yêu nhau, và cái chính là họ “Thứ Bảy Sài Gòn đi Bonard”,

một đại lộ chính, trung tâm như đã nói ở trên để đến rạp Rex, Vĩnh Lợi, hay ghé thương xá Tax, vào các quán bar hay vũ trường lá lướt bay bướm trong các bước nhảy tân kỳ của lớp trẻ bấy giờ... Để rồi cuối cùng ở khổ thơ thứ tám nhà thơ viết: “Sài Gòn mai gọi nhau bằng cung/ Vành môi nghiêng cánh xuống phân vân/ Lưng trời không có bầy chim én/ Thành phố đi về cũng đã Xuân”.

Rõ ràng, toàn bài thơ cũng chẳng nói đến một phố nào cụ thể ở Sài Gòn, ngoại trừ tên đại lộ Bonard lúc ấy người Sài Gòn ai cũng biết!

3.

Phải đến hôm nay, khi ngồi viết về thơ Nguyên Sa, ngẫm nghĩ về người thầy giáo dạy Triết Trần Bích Lan, cùng những giai thoại về ông, cùng nguyên nhân ra đời của bài thơ cũng rất hóm hỉnh, khi ông Nguyễn Đình Vượng, chủ nhiệm tạp chí Văn, đề nghị nhà thơ Nguyên Sa viết bài cho tạp chí với yêu cầu “viết về xuân” (ý cho báo Xuân), sau đó lại mở rộng ra là... “viết gì cũng được”.

Nguyên Sa đã viết và nộp bài thơ “Tám phố Sài Gòn”, gồm tám khổ thơ, 32 câu thơ và duy nhất chỉ có câu thơ cuối cùng có một chữ “Xuân” (Thành phố đi về cũng đã Xuân), và chợt ngộ ra trong những câu chuyện rất... tiểu lâm của nhà thơ khi kể chuyện cho học sinh trong giờ dạy Triết, ông hay sử dụng từ “**bát phố**”, có nghĩa là “đi chơi phố, đi dạo phố”, và người Hà Nội xưa cũng hay nói “đi bát phố” và người Sài Gòn thấy hay hay nên cũng nói theo. Mà “Bát” là từ Hán Việt, có nghĩa là “rời, ra khỏi nhà”, đồng âm với từ “**Bát**” có nghĩa là “**tám**”, bài thơ cũng có “tám khổ”, do đó nhà thơ thuận tay đặt luôn là “**Tám phố Sài Gòn**”, tức dạo phố Sài Gòn, chứ Sài Gòn nào có “tám phố” mà tranh cãi. Đúng không mọi người?...

Trần Hoàng Vy

TÁM PHỐ SÀI GÒN

Nguyên Sa

Sài Gòn đi rất chậm buổi chiều
Cánh tay tà áo sát vòng eo
Có nghe đôi mắt vòng quanh áo
Năm ngón thơ buồn đứng ngó theo

Sài Gòn phóng Solex rất nhanh
Đôi tay hoàng yến ngủ trong găng
Có nghe hơi thở cài vương miện
Lên tóc đen mềm nhưng rất hung

Sài Gòn ngồi thư viện rất nghiêm
Tờ hoa trong sách cũng nằm im
Đầu thư và cuối cùng trang giấy
Những chữ y dài trông rất ngoan

Sài Gòn tối đi học một mình
Cột đèn theo gót bóng lung linh
Mặt trăng theo ánh đèn: trắng sáng
Đôi mắt trông vờ theo ánh trắng

Sài Gòn cười đôi môi rất tròn
Vòng cung màu đỏ, nét thu cong
Cầu vồng bắc giữa mưa và nắng
Hay đã đưa dần sang nhớ mong

Sài Gòn gối đầu trên cánh tay
Những năm mười sáu mắt nhìn mây
Chiếc tay tròn ánh trắng mười bốn
Tiếng nhạc đang về dang cánh bay

Sài Gòn nắng hay Sài Gòn mưa
Thứ Bảy Sài Gòn đi Bonard
Guốc cao gót nhỏ mây vào gót
Áo lụa trắng mềm bay xuống thơ

Sài Gòn mai gọi nhau bằng cung
Vành môi nghiêng cánh xuống phân vân
Lưng trời không có bầy chim én
Thành phố đi về cũng đã Xuân

